

A TEÓRIÁK EMBERE

Az orvostudományi Nobel-díjak magyar díjazottjainak sorát az 1914-es év jutalmazottja, a magát egyébként osztráknak valló otológus, Bárány Róbert nyitja meg. Őt (az orvosoknál maradva) Szent-Györgyi Albert követi, aki magyar állampolgárként vette át a kitüntetést, 1937-ben. Míg utóbbi legendás alakká vált, előbbire egy kicsit kevesebb „fény vetül”. Pedig Bárány Róbert azon felfedezése, hogy az emberi fül nem csupán a hanghullámokat fogja fel, hanem ott „lapul” az emberi mozgás és egyensúly érzékszerve is, mérföldkő volt az orvostudományban.

Bárány Róbert csendes, zárkózott természet volt, de a munkába mindig fanatikus elszántsággal vetette bele magát. Mindvégig ragaszkodott teóriáihoz, még akkor is, ha azok olykor „elvonták” figyelmét vizsgálódásai-
kor. Kóros álmatlanságban szenvedett, így hosszú éjszakákat töltött azzal – amelyre közel kétszáz szakcikke a bizonyíték –, hogy elméleteit papírra vesse. Talán ennek tudható be az is, hogy az emberi hallószerv és a benne lévő egyensúly érzékszervének tanulmányozói közül (Pierre Flourens, Josef Breuer, Julius Eduard Hitzig, Hőgyes Endre) éppen ő határozta meg, és értékelte – elődei munkásságára építve – a vestibularis apparátus jelentőségét, rávilágítva annak idegrendszerrel való kapcsolatára. „A tények értelmezése bizonyos módon serkenti más tudósok gondolatait” – fogalmazta meg egyszer. Vizsgálati eredményekkel alátámasztott teóriáival,

évtizedes kutatómunkájával az otoneurológia alapjait rakta le. A Nobelaranyérmet egyébként csak két évvel később, 1916-ban vette át, mert az orosz hadifogságból – a Vöröskereszt és Károly herceg személyes közbenjárását követően – csak ekkor szabadult. De ez egy másik kalandos történet! Most térjünk vissza Bárány Róbert fő kutatási területéhez, a hallószervhez, amellyel – főként állatkísérletekre alapozva – már sokan foglalkoztak, de ő volt az, aki vizsgálódásait az emberekre is kiterjesztette. Pácienseinek fülmosás utáni szédülését megfigyelve, jött rá arra, hogy akinél túl hideg vagy meleg vízzel történt a „procedúra”, tájékozódási zavar lép föl, amelyre a szemgolyók rezgése is utalt. Mint azt „Az ívjárat-apparátus élettana és kórtana az emberben” című művében írta, nem mindegy, hogy a belső fül ívjáratában lévő testhőmérsékletű nyirokfolyadékot milyen hő éri, hiszen az így más-más ívjáratba jut, előidézve a szédülést, és a szemgolyók oda-vissza csapó mozgását (nystagmus). A vestibularis apparátus kóros zavara egyfajta élettani reflexmechanizmust vált ki. E Bárány-féle kalorikusreakció mellett a kisagyban lévő daganatok helyét kimutató „félremutatás”-vizsgálat; az úgynevezett rotációs szék, az egyoldalú sükettség megállapítására szolgáló műszer, és a homloküreggyulladás műtéti eljárásainak kidolgozása szintén az ő nevéhez köthetők. Csakúgy, mint a lőtt sebek újszerű műtéti módszerei, melyeket az első világháborúban, a hadikórház orvosaként, a gyakorlatban is „kivitelezhetett”. Azt, hogy nemcsak a fül-orr-gégézet, de az ideggyógyászat területén is jelentőset alkotott, számos szakirodalmi munkája és díja (Politzer, Goyot) is jelzi.

Bárány Róbert Bécs, Frankfurt, Heidelberg és Freiburg egyetemeinek padjait koptatta, ahol – mint oly sok világhírű tudós, orvos – belgyógyászati, pszichiátriai és neurológiai tanulmányaival megalapozta tudását. A bécsi egyetemnek 1909-ben lett docense, előtte (ugyanitt) Adam Politzer asszisztenseként dolgozott a fülészeti klinikán, négy évig. S ha már Bécsnél tartunk, említsünk meg egy történetet, amely megerősíti Bárány teoretikusságát. Sigmund Freud tanítványaként egy alkalommal azt a feladatot kapta, hogy írja le álmát. Ezt Bárány meg is tette, de saját teóriája, miszerint a vágnak semmilyen köze nincs álomhoz, ütközött tanáráéval. Freud válasza erre ez volt: „A vágy benned volt, hogy ellentmondj nekem”.

1917-ben lett svéd állampolgár. Közel húsz évig vezette az uppsalai egyetem fül-orr-gégészeti tanszékét. „Szorgos” tudósi és magántanári munkája mellett azért családjára is jutott ideje. Feleségével (Ida Felicitas Berger) gyakran túrázott, teniszezett, de a hegymászást is kedvelte. Mindezek az ő esetében csodaszámba mentek, hiszen gyermekkori csonttuberkulózisa miatt térdai merevek maradtak. Akaratereje talán abból is eredt, hogy a Bárány család hat gyermeke közül ő volt a legidősebb. Neki két fia és egy lánya született, akik örökölték tehetségét. Ernst gyógyszerész volt Uppsalában, Franz belgyógyászként praktizált Stockholmban, míg Ingrid amerikai pszichiáter lett. Bárány Róbert munkája és a sport mellett a színházat, a könyveket is szerette. (Könyvtárát egyébként végrendeletében a jeruzsálemi héber egyetemnek adományozta.) A zene szintén kikapcsolódást jelentett számára, gyakran maga is játszott (főként Robert Schumann- műveket) zongorán. Életének utolsó éveiben azonban már ritkábban ült hangszerre elé, hiszen magas vérnyomása agyvérzéshez vezetett, így agyának finom mozgásokat végző területe, beszédközpontja is sérült. Tiszteletére barátai, kollégái – Európa neves fülészeinek részvételével – ünnepséget szerveztek Uppsalában. Ezt azonban már nem élte meg. Tizennégy nappal hatvanadik születésnapja előtt, egy újabb agyvérzést követően halt meg, 1936. április 8-án.